



پدافند غیر عامل

علت بررسی پدافند غیر عامل در این مجموعه ناشی از عواملی دو سویه از جانب ایران و آمریکا است که بطور خلاصه در محورهای زیر مورد بررسی قرار می گیرد:

۱. ماهیت تعارض از دیدگاه ایران:

✚ نفی سلطه‌پذیری (اصل ۱۵۲ قانون اساسی): بر مسلمان و جامعه مسلمانان پسندیده نیست که از بیگانه و بویژه غیرمسلمانان سلطه‌پذیری داشته باشند. در این رابطه آیات قرآن حکیم و احادیث نبوی و روایات فراوانی وجود دارد.

✚ سابقه حرکات ضدایرانی توسط دولت‌های پیشین آمریکا (کودتا و دخالت‌های مکرر قبل و پس از پیروزی انقلاب): این چنین رویدادهای خصمانه سبب بدبینی زائد الوصف و عدم اعتماد در روابط سیاسی عادی دو کشور می باشد. لیست بسیار بلندی که از چنین دخالت‌هایی وجود دارد همواره روابط عادی دو کشور و حتی مصاحبه‌ها و سخنرانی‌های سیاستمداران را تحت الشعاع خود قرار داده است.

۲. ماهیت تعارض از دیدگاه آمریکا: برابر ادعاهایی که طرف آمریکائی در سال‌های پس از انقلاب داشته است، غالباً طرف ایرانی به مسائلی از جمله موارد زیر متهم گردیده است:

✚ حمایت ایران از گروه‌های هراس‌پرور (تروریست).

✚ مخالفت با روند صلح خاورمیانه.

✚ تلاش برای دستیابی به فناوری، مواد و تخصص لازم برای گسترش سلاح‌های کشتار جمعی.

✚ عدم توجه به خواست رو به افزایش دموکراسی‌سازی درون و بیرون از کشور و افزایش موارد نقض حقوق بشر.

پرسش اساسی: در صورت حمله احتمالی امریکا، آیا نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران از توان پیشبرد جنگ نامتقارن برخوردار می‌باشند یا خیر؟

برای پاسخ به این سؤال ناگزیر از بررسی نوع جنگ احتمالی آینده بین دو کشور خواهیم بود. پیشرفت‌های سریع و دست‌نیافتنی دولت‌های بزرگ از طرفی و محاصره نظامی و اقتصادی ایران از سوی دیگر نشان می‌دهد که تعارض ایران و آمریکا در صورتی که به یک درگیری تمام‌عیار و یا حتی مقطعی و کوتاه مدت بیانجامد از نوع متقارن و متوازن نخواهد بود بلکه این درگیری نامتقارن است.

رابطه قدرت و امنیت:

از آنجا که قدرت بیشتر محصولی بنام امنیت بیشتر دارد معلوم است که دولت‌ها برای کسب قدرت بیشتر تلاش می‌کنند اما پیداست قدرت خیلی بزرگ نمی‌تواند امنیت خیلی کامل را برقرار کند بنابراین امنیت در چنین کشورهایی شکننده است اگرچه وضع آن از کشورهای ضعیف بهتر باشد.

ابزار مختلفی که برای جنگ نامتقارن به میدان آمده به کشورهای ضعیف این امکان را داده است که امنیت کشورهای قوی‌تر را به چالش بطلبند و از تسلیم محض یا تحت سلطه بودن جدا شوند. در یک درگیری احتمالی بین قدرت برتر یا دولت ضعیف، الزاماً دولت ضعیف برای آنکه قربانی محض نباشد دست به هر کاری می‌زند تا تنها بازنده نباشد و لذا در چنین نبردی پایان مطمئن و روشنی برای آن وجود ندارد.

سابقه جنگ (مقارن و غیرمقارن) در تاریخ بشری:

بررسی مورخان و باستان‌شناسان نمایانگر آنست که در طول ۵ هزار سال تاریخ تمدن بشر، ۱۴ هزار جنگ با تلفات بیش از ۴ میلیارد نفر انسان روی داده است به‌گونه‌ای که در این مدت صرفاً ۲۶۸ سال بدون جنگ و مناقشه بوده است.

طی سال‌های ۱۹۴۵ تا ۱۹۹۰ (پس از خاتمه جنگ دوم جهانی تا فروپاشی اتحاد شوروی یعنی دوره جنگ سرد) تنها سه هفته در کره زمین صلح فراگیر وجود داشته است.

در قرن بیستم بیش از ۲۲۰ جنگ با تلفات انسانی بیش از ۲۰۰ میلیون نفر روی داده و طی سال‌های اخیر میهن اسلامی ما شاهد چهار جنگ مهم (جنگ تحمیلی، جنگ اول خلیج فارس، جنگ افغانستان و اشغال عراق) بوده است. از سوی دیگر تجارب حاصله از جنگ‌های گذشته به‌ویژه جنگ هشت ساله دفاع مقدس که طی آن به‌طور نمونه ۲۸۳۸ بار یعنی بطور متوسط در هر روز یک بار جزیره غیرنظامی خارک مورد هدف بمباران دشمن قرار گرفت.

جنگ‌های ۴۳ روزه سال ۱۹۹۱ متحدین علیه عراق، جنگ ۱۱ هفته‌ای سال ۱۹۹۹ ناتو علیه یوگسلاوی، جنگ سال ۲۰۰۳ آمریکا و انگلیس علیه عراق نشان می‌دهد که کشورهای مهاجم جهت درهم شکستن اراده

ملت و توان اقتصادی کشور هدف با اتخاذ استراتژی انهدام مراکز ثقل (Center of Gravity) توجه خود را صرف بمباران و انهدام مراکز حیاتی و حساس می‌نماید. از اینجاست که بناگزییر می‌باید مطلب تازه‌ای تحت عنوان نبردهای نامتقارن مورد بررسی قرار گیرد:

نبرد نامتقارن

ماهیت تهدیدات نامتقارن؛ معمای قدرت و هراس:

سرنوشت هر دولت وابسته به پاسخی است که آن دولت به اقدام سایر دولت‌ها می‌دهد، این احتمال که اختلاف ممکن است به استفاده از زور منتهی شود رقابت را به ابزار زور تبدیل می‌کند، لذا رقابت به‌سوی همسانی با رقابت‌کننده سوق می‌یابد و از آنجا که توان رزمی قدرت‌ها برابر نیست اما از آنجا که هر یک از طرفین با همه اراده خواستار تفوق طلبی و برتری جوئی هستند جنگ را به شیوه هائی متفاوت می‌کشاند که استفاده از سلاح‌های مرگبار شیمیائی، میکروبی، هسته‌ای و نیز حرکات تروریستی از نتایج آنها هستند. چنین تهدیداتی را نامتقارن نامند.

تهدید نامتقارن:

خطر حمله به آن دسته از آسیب‌پذیری‌هایی که هدف حمله از آنها آگاه نبوده یا از آمادگی محدود برخوردار باشد را تهدید نامتقارن نامند.

ویژگی‌های دوازده‌گانه جنگ یا تهدید نامتقارن عبارتند از:

- ✚ جنگ نامتقارن به‌دنبال اهداف غافلگیرکننده است.
- ✚ تهدیدات نامتقارن بی‌شمار، متنوع و چندبعدی هستند. (زمین، هوا، دریا، زیردریا)
- ✚ جنگ نامتقارن به‌دنبال تضعیف اراده دشمن برای جنگیدن است.
- ✚ هدف بایستی حساس بوده و در پیروزی نقش تعیین‌کننده داشته باشد.
- ✚ هیچ سهمی برای طرف مقابل در نظر گرفته نشود.
- ✚ اندیشه جنگ نامتقارن بیرون از چارچوب قابل احتساب است (قابل پیش‌بینی نیست).
- ✚ با هدف کسب نتایج راهبردی در تمام سطوح جنگ صورت می‌گیرد (منافع سیاست خارجی و ...)
- ✚ تمایزی بین نیروهای نظامی و غیرنظامی وجود ندارد. مبارزه نامنصفانه است. حمله به مردم و وحشی‌گری می‌تواند در تحمیل اراده بر دشمن کامیاب باشد.
- ✚ به ملاحظات فرهنگی و دیدگاه‌های کشور هدف توجه جدی می‌شود (بازدارندگی و شیوه مقابله).
- ✚ در جنگ نامتقارن از گروه‌های تروریست و خرابکار استفاده می‌شود. (القاعده و ...)
- ✚ پرهیز از رویارویی مستقیم (ضربه از راه دور بدون ضربه‌پذیری)

✚ حمله به متحدان کشور برتر.

علیرغم بحث بالا برای روشن شدن موضوع باید به سه نکته دیگر اشاره نمود:

■ ویژگی‌های دوازدهگانه به هم مرتبط اند.

■ ارتباط سلسله‌مراتبی بین آن‌ها برقرار نیست.

■ حمله به غیرنظامیان و ایجاد بحران‌های محلی، جدید و ویژه آخر قرن بیستم به بعد است.

دلایل دستیابی به جنگ نامتقارن:

باید دانست جنگ نامتقارن تنها در دو حالت زیر یا جمع آنها قابل وقوع است:

✚ طرف قوی حاضر به پرداخت هزینه لشکرکشی نباشد.

✚ طرف ضعیف از انگیزه لازم برای درگیری تمام‌عیار برخوردار باشد.

منافع حیاتی است	منافع حیاتی نیست	بازیگر ضعیف بازیگر قوی
فرصت لازم برای طرف ضعیف جنگ نامتقارن وجود دارد. (اقدام تروریستی)	انگیزه هر دو طرف ضعیف	منابع حیاتی نیست
موقعیت بسیار خطرناک	انگیزه پائین برای طرف ضعیف وجود دارد	منابع حیاتی است



استراتژی های جنگ نامتقارن:

حمله مستقیم: برای اشغال (حمله به افغانستان و عراق)	استراتژی بازیگر قوی
وحشی‌گری: برای مرعوب کردن مقاومت (واقعۀ ابوغریب و گوانتانامو)	

دفاع مستقیم	استراتژی بازیگر ضعیف
جنگ چریکی	

عناصر تاثیر گذار در استراتژی حمله مستقیم به سه عامل زیر تقسیم می شوند:

+ برق آسا بودن.

+ فرسایشی بودن.

+ از میان برداشتن روح مقاومت.

بنابراین در حمله مستقیم قدرت برتر جنگ به سمت وحشی‌گری سوق پیدا کرده و هدف از آن مقابله با دشمن نیست بلکه راهبردی اساسی برای از بین بردن اراده جنگیدن دشمن و به بن‌بست کشاندن آنست (مانند موشکباران شهرها و انهدام تاسیسات زیربنائی و غیرنظامی).
سلاح‌های نامتعارف:

دول قوی	}	حامل، موشک	} - سلاح هسته‌ای (چند ثانیه)
		هواپیما	
دولت ضعیف	}	مین هسته‌ای	
		نیروهای چریکی	

زمان تاثیر و ماندگاری مهمترین سلاح های غیرمتعارف بشرح زیر است:

+ سلاح شیمیایی (چند دقیقه)

+ سلاح میکروبی (چند روز)

بنابراین چنانچه سیستم بازدارنده قدرت مقاومت معادل را تدارک نماید توانسته است از مهلکه بگریزد.

حریف شناسی در یک نبرد نامتقارن

سیستم‌های حفاظتی در آمریکا:

برای اماکن حیاتی، حساس و مهم در آمریکا تدابیری پس از وقایع ۱۱ سپتامبر پیش‌بینی شده است که جهت اماکن حیاتی به‌عبارت زیر است:

+ بازدارندگی در داخل خاک ایالات متحده.

+ کاهش آسیب‌پذیری آمریکا در برابر اقدامات تروریستی (با تأکید بر خارج از آمریکا).

+ کاهش خسارات و بازسازی بعد از حملات احتمالی.

بنابراین راهبرد ملی آمریکا برای امنیت ملی در ۶ حوزه مأموریت حیاتی رده‌بندی و متمرکز می‌شود:

+ اطلاعات و هشدار (کمک از اطلاعات مردمی، پلیس، ...)

امنیت مرزی و حمل و نقل دریائی (ISPS.Code) +

فعالیت ضدتروریستی در داخل آمریکا (FBI) +

حفاظت از زیربنای اقتصادی حیاتی +

دفاع در مقابل فجایع تروریستی +

آمادگی و پاسخگوئی فوری +



سیستم حفاظت امریکا در مقابل تأثیرات سلاح‌های شیمیائی و میکروبی از چهار اقدام زیر بهره می‌برد:

- ۱- عملیات تهاجمی (تخریب سیستم‌های پرتاب این سلاح‌ها قبل از به‌کارگیری آن‌ها)
 - ۲- پدافندهای فعال (تخریب سیستم‌های پرتاب و سیر پرتاب آن‌ها پس از اولین دریافت)
 - ۳- انجام عملیات از مکان‌های پاک و پرهیز از اقدام در اطراف اماکن آلوده.
 - ۴- پدافند غیرفعال (غیرعامل): پیشگیری از آسیب‌های ناشی از کاربرد سلاح‌های شیمیائی و میکروبی یا کاستن از آسیب‌های وارده ناشی از سلاح‌های شیمیائی و میکروبی.
- ضرورت به‌کارگیری فنون پدافند غیرعامل:**

نگرش تحقیقی به آمار و سوابق ثبت شده جنگ‌های گذشته موید این موضوع است که میان تسلیحات مدرن تهاجمی دشمن و تسلیحات بازدارنده هوائی نیروهای خودی شکاف فناوری وجود دارد به‌گونه‌ای که اکنون کشور ایران قادر به خنثی کردن تهاجم هوائی، موشکی و سلاح‌های پیشرفته‌ای چون کروز را ندارد بنابراین اهداف حیاتی و حساس موجود تبدیل به مراکز ساده و آسان برای هدفگیری موفق و سریع پروازهای

نظامی دشمن خواهد بود. این موضوع در سراسر جهان نیز به همین منوال بوده و لذا ماهیت جنگ را پیچیده‌تر و مخرب‌تر می‌کند به گونه‌ای که جنگ‌ها سبب کشتار انبوه مردم و تخریب و انهدام منابع و سرمایه‌ها و زیرساخت‌های ملی می‌گردند. امروزه حتی نیروهای شبه نظامی کوچکی مانند ببرهای تاملیل در یک کشور جهان سومی چون سریلانکا نیز قادرند با بکارگیری چند هواپیمای سبک (در مورخه ۸/۲/۸۶) به پایتخت (کلمبو) تهاجم هوایی نموده و کشتار و ویرانی بارمغان آورند.

مقایسه آماری میان جنگ دوم جهانی با دهه اول از قرن بیست و یکم نشان می‌دهد که اکنون هر هواپیمای بمبافکن معادل قدرت ویرانی ۱۱۰ هواپیمای بمبافکن B۱۷ در سال ۱۹۴۳ را در اختیار دارد به طوری که تنها یک بمبافکن با یک پرواز و شلیک دو موشک قادر به نابودی یک نیروگاه برق خواهد بود.

در هفته اول جنگ ۱۹۹۱ متحدین بر ضد عراق، جنگنده‌های آمریکائی طی ۵۰۰ سورتی پرواز با ۱۲۰۰ تن بمب موفق به انهدام ۲۸ پالایشگاه عراق و قطع صدور نفت عراق به خارج شدند.

نوام چامسکی قبل از وقوع جنگ سال ۲۰۰۳ عراق اظهار می‌دارد: «به نظر می‌رسد به واسطه بی‌دفاع بودن عراق، تهاجم به این کشور با موفقیت انجام شود.» زیرا مقایسه آن با کره شمالی که با جهت بخشیدن به اقدامات پدافند غیرعامل، تأسیسات حیاتی و حساس کشور خویش را به میزان بسیار بالائی مورد حمایت قرار داده و به طور نمونه متروی شهر پیونگ‌یانگ را در عمق ۱۰۰ متری و مقاوم در برابر سلاح‌های مخرب و قابل استفاده به صورت پناهگاه‌های عظیم شهری نموده است و به جای بندر بزرگی مانند بصره اقدام به ساخت و به کارگیری صدها بندر کوچک با ظرفیت بارگیری یک تا دو کشتی در طول سواحل کشور نموده نشان می‌دهد که عراق چقدر دست‌یافتنی‌تر بوده است. به همین لحاظ گرچه کره شمالی نیز تهدید درجه یک به حساب می‌آید و یکی از مخوف‌ترین دیکتاتورها در آنجا حکومت می‌کند اما تنها به این دلیل ساده به آن حمله نمی‌شود که از یک عامل بازدارنده قوی برخوردار است. این کشور دارای توپخانه عظیمی است که در صورت حمله آمریکا می‌تواند قسمت زیادی از تأسیسات، مراکز اقتصادی و انسانی کره جنوبی را نابود سازد. عبارت نوام چامسکی در این باره دیدنی است: «آمریکا به کشورهای دیگر می‌گوید: اگر بی‌دفاع هستید ما هر زمان که بخواهیم به شما حمله می‌کنیم و اگر سدی دارید ما عقب‌نشینی می‌کنیم»

سابقه وحشیگری و تهاجم به مراکز غیرنظامی ایران:

الف- در طول جنگ هشت‌ساله ایران و عراق حداقل در سه مرحله جنگ شهرها بیش از یک ماه طول کشید صرفاً مراکز جمعیتی، مدارس، بیمارستان‌ها، مناطق مسکونی و بازار شهرهای بزرگ مورد اصابت موشک‌ها و بمب‌های عراقی قرار گرفت.



ب- همگی پالایشگاه‌های نفت کشور بکرات و بدون وقفه مورد بمباران هوایی دشمن قرار داشتند به‌گونه‌ای که برخی از آن‌ها مانند پالایشگاه نفت آبادان به کلی از خط تولید خارج و دیگران با حداقل ظرفیت و احتیاط فراوان که شامل خالی نگه داشتن دائمی مخازن بود به‌کار خود ادامه می‌دادند.

ج- تأسیسات صادرات نفت در جزیره خارک به‌تنهایی در طول ۲۸۸۰ روز جنگ، ۲۸۳۸ بار مورد تهاجم هوایی دشمن قرار گرفت به‌طوری‌که ۷۵٪ از امکانات بندر و بارگیری اسکله‌های خارک و مخازن ذخیره نفت و سایر تأسیسات و اماکن عمومی و شهری دچار آسیب عمده گردید.

د- بمباران شیمیایی شهرهای آزاد شده عراق مانند حلبچه که صرفاً متوجه مردم غیرنظامی بوده است.

ه- شکنجه و کشتار اسیران جنگی ایرانی برای مرعوب کردن رزمندگان و خانواده‌های ایشان.

و- صدها بار بمباران نیروگاه‌ها، مخازن سوخت، فرودگاه‌های کشوری، خطوط انتقال انرژی.

ز- ساقط نمودن هواپیمای مسافربری در مسیر امن و غیرنظامی و



تهدید احتمالی آمریکا بر ضد ایران: ضربه نامتقارن به اهداف نظامی، اقتصادی، صنعتی در نوار مرزی و شمال خلیج فارس.

پاسخ متقابل و احتمالی ایران: ضربه به منافع آمریکا و حامیان او در منطقه خلیج فارس.

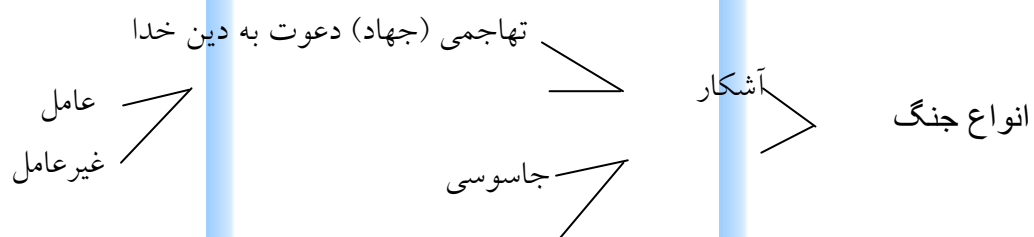
تحلیل درگیری: آمریکا می‌تواند بیشتر ضربه‌های ایران را قبل از رسیدن به هدف خنثی کند اما از ورود به داخل خاک ایران به‌خاطر جنگ‌های چریکی خودداری می‌کند و لذا با نیروی هوایی و جنگ از راه دور تلاش می‌کند با وحشیگری گسترده اراده جنگ در ایران را سست نماید. از اینجانب که پدافند غیرعامل برای تأسیسات حیاتی، حساس و مهم ایران معنا می‌یابد.



پدافند غیر عامل

فلسفه وقوع عملیاتی بنام پدافند غیر عامل:

در تقسیم بندی انواع جنگ می توان به نمودار زیر بسنده نمود:



برابر تقسیم بندی بالا پدافند غیر عامل نیز نوعی جنگ سلبی است که ابزار خاص خود را داشته و اقدامات ویژه ای می طلبد. ولذا در اسلام جهاد بر گروه خاصی از مسلمانان واجب است. اما دفاع بر همه مسلمانان واجب است. (سوره انفال آیه ۶۰) و اعدوالمهم...

اساساً نبرد ها بر دو نوع متعادل و (برابر) و نامتعادل (نابرابر) تقسیم می شوند. هدف از دفاع همه مسلمانان در جنگ درباره آندسته از جنگ هائی است که نابرابر بوده و رزمندگان مستقر در جبهه ها به

تنهائی قدرت پاسخگویی به آن را ندارند، از اینجاست که بحث قراگیر اقدامات پدافند غیرعامل شامل نیروهای غیر رزمی نیز می گردد.

پدافند غیرعامل، اسلحه مؤثری در مقابل نبرد نامتقارن است و ممکن است حریف را به خاطر نرسیدن به اهداف خود ناامید سازد و نبرد متوقف شود.

تعریف پدافند: دفع، خنثی کردن و یا کاهش تأثیر اقدامات آفندی دشمن و ممانعت از دستیابی وی به اهداف از پیش تعیین شده خود.

تعریف پدافند عامل: رویارویی و مقابله مستقیم با دشمن و به کارگیری جنگ افزار مناسب و موجود به منظور دفع حمله و خنثی کردن اقدامات آفندی وی.

تعریف پدافند غیرعامل: مجموعه اقداماتی (هر اقدام غیرمسلحانه) که مستلزم به کارگیری جنگ افزار نبوده و با اجرای آن می توان از وارد شدن خسارات مالی به تجهیزات و تأسیسات حیاتی و حساس و تلفات انسانی جلوگیری نموده و یا میزان خسارات و تلفات را به حداقل ممکن کاهش داد.

پدافند عامل و پدافند غیرعامل مکمل یکدیگر هستند و هر دو ضروری و اجتناب ناپذیر هستند.

اهداف پدافند غیرعامل:

- حفظ تمامیت ارضی، امنیت ملی و استقلال کشور.
- محافظت از مردم، حفظ روحیه و انسجام و وحدت ملی.
- محافظت از سرمایه گذاری های کشور و بالا بردن قابلیت بقاء.
- استمرار فعالیت ها و خدمات زیربنائی در شرایط بحرانی.
- تأمین نیازهای حیاتی.
- تداوم اداره کشور به همراه تقلیل آسیب پذیری و کاهش خسارات.
- حفظ بنیه دفاعی علیه غم حملات خصمانه و مخرب دشمن.
- سلب آزادی و ابتکار عمل از دشمن.
- + تحمیل هزینه بیشتر به دشمن و تقویت بازدارندگی.

سیاست های پدافند غیرعامل:

- ۱- ایجاد فرهنگ و باور عمومی در مورد ضرورت به کارگیری اصول پدافند غیرعامل در طرح های حیاتی و حساس کشور به ویژه در بین مدیران و مهندسان مشاور.
- ۲- ایجاد روشی مستمر و پویا جهت اجرای طرح های پدافند غیرعامل.

۳- قرار گرفتن اصول پدافند غیرعامل در متن طرح‌های توسعه کشور و کار قانونی لازم نسبت به ضرورت رعایت آن.

۴- ایجاد ضمانت اجرائی و پاسخگو بودن بالاترین مقام اجرائی هر دستگاه نسبت به رعایت اصول پدافند غیرعامل.

۵- تعیین شاخص‌های اولویت‌بندی، متناسب با اهمیت و حساسیت نقاط هدف (ساختمان‌ها، تأسیسات، تجهیزات، شریان‌های اصلی کشور که ممکن است در معرض تهاجم مسلحانه دشمن قرار گیرد، نقاط هدف نامیده می‌شود)

۶- تعیین سطوح ایمنی و معیارها و ضوابط فنی پدافند غیرعامل متناسب با ماهیت نقاط هدف و نوع تهدید.

۷- کاهش آسیب‌پذیری مراکز حیاتی و حساس موجود و در دست اجرا یا در دست مطالعه کشور از طریق اجرای طرح‌های پدافند غیرعامل و ایجاد حداکثر ایمنی قابل قبول در هر یک از آنها از طریق:

■ کاهش حوزه نفوذ و میزان تأثیرگذاری و ایمن‌سازی بخش‌های کلیدی تأسیسات موجود و طرح‌های در دست اجرا.

■ تعیین نقاط تعادل میان پراکندگی و تجزیه با اقتصادی بودن سامانه به‌منظور استفاده از حداکثر پراکندگی ممکن و پیشگیری از شکل‌گیری نقاط حساس و حیاتی جدید تا حد امکان.

معیارهای اولویت‌بندی:

- اهمیت استراتژیک.
- میزان، پایداری و نوع تهدید.
- گستردگی حوزه نفوذ از نظر جغرافیا و جمعیت.
- عمق تأثیرگذاری از نظر اهمیت در تأمین نیازهای حیاتی و اداره کشور.
- بازدهی بیشتر با زمان و هزینه کمتر برای اجرای طرح.
- انحصاری بودن مکان یا تجهیزات و عدم امکان تجدیدپذیری.
- عدم امکان استفاده از خدمات جایگزین و موازی.
- ارزش اقتصادی مراکز و تأسیسات حیاتی.

سطوح ایمنی:

A. سطح اول: در صورت تهاجم دشمن به نقطه هدف تمامی کارکنان و تأسیسات و تجهیزات امکان فعالیت بدون وقفه داشته باشند.

- B. سطح دوم: در صورت تهاجم دشمن به نقطه هدف، خسارات وارده در حد جزئی است و مانع از تداوم بهره‌برداری نمی‌شود.
- C. سطح سوم: در صورت تهاجم دشمن خسارات وارده باعث توقف فعالیت‌ها گشته اما در مدت کوتاهی امکان ترمیم خرابی وجود دارد.
- D. سطح چهارم: در صورت تهاجم دشمن خسارات کلی بوده و برای ترمیم آن به زمان و ثروت زیادی نیاز خواهد بود.
- E. سطح پنجم: امکان بهره‌برداری مجدد از تأسیسات مورد تهاجم وجود نداشته باشد.

اهمیت پدافند غیرعامل:

- تجارب بشری در جنگ‌های گذشته تاریخ و قرن بیستم نشان‌دهنده و شواهد انکارناپذیری در اهمیت حیاتی پدیده دفاع غیرعامل به‌شمار می‌آید. موارد مشروحه ذیل نمونه‌های بارزی از این اهمیت است:
- ۱- بکارگیری اقدامات پدافند غیرعامل، موجب زنده ماندن و ادامه حیات و بقای نیروی انسانی می‌گردد که با ارزش‌ترین سرمایه یک سازمان بوده و منشأ قدرت ملی کشور می‌باشد. از دست رفتن نابهنگام نیروهای انسانی، بزرگترین زیان اجتماعی به یک جامعه محسوب می‌شود.
 - ۲- دفاع غیرعامل موجب صرفه‌جویی کلان اقتصادی و ارزی در حفظ تجهیزات و تسلیحات بسیار گران‌قیمت نظامی می‌گردد.



مکان‌یابی (Location) صحیح اولیه، مقاوم‌سازی و ایجاد استحکامات، استفاده مناسب از عوارض طبیعی (توپوگرافی) و سایر اقدامات پدافند غیرعامل می‌تواند به‌نحوی مؤثر موجب صرفه‌جویی در به‌کارگیری سلاح‌های کمتر پدافندی، نیروی انسانی و هزینه‌های کلان تسلیحاتی گردد.

۳- دفاع غیرعامل، مراکز حیاتی و حساس (پالایشگاه‌ها، نیروگاه‌ها، فرودگاه‌ها، بنادر، مجتمع‌های صنعتی و...) را در برابر حملات دشمن حفظ نموده و خسارات و صدمات را کاهش می‌دهد. پالایشگاه اصفهان و نیروگاه آبی دز در استان خوزستان با استفاده از چنین ابتکاراتی در طول جنگ هشت ساله قادر به مقاومت و بهره‌رسانی به کشور بودند.

۴- اقدامات پدافند غیرعامل موجب تحمیل هزینه بیشتر به دشمن می‌گردد، زیرا انهدام اهداف مستحکم، کوچک و پراکنده به‌مراتب مشکل‌تر و پرهزینه‌تر از انهدام اهداف نرم، سسست، بدون حفاظ و متراکم و حجیم می‌باشد. روشن است که چنانچه خرج یک اقدام یا تهدید از داخل آن بیشتر باشد تأثیر بازدارنده‌ای در تصمیم و عمل دشمن خواهد گذاشت. (نباید بهای یک موشک از ارزش هدف مورد اصابت آن بیشتر باشد).

۵- دفاع غیرعامل موجب حفظ نیروها برای ضربه زدن در زمان و مکان مناسب به دشمن و گرفتن ابتکار عمل از نیروی مهاجم می‌شود.

۶- پدافند غیرعامل نسبت به سایر شیوه‌های دفاعی، کم‌هزینه، بشردوستانه، سهل‌الوصول و مبتنی بر سیاست خودکفائی و عدم وابستگی به خارج است.

۷- پیشگیری بهتر و کم‌هزینه‌تر از درمان است. مکان‌یابی صحیح اولیه، رعایت پراکندگی و استفاده از عوارض زمین در ساخت و احداث مجتمع‌های بزرگ و حجیم می‌تواند بهره‌رسانی از آن‌ها را در زمان بحران آسان‌تر و کم‌هزینه‌تر و مستمرتر نماید.

۸- انجام اقدامات پدافند غیرعامل در مراکز حیاتی و حساس کشور به دلایل زیر موضوعی اجتناب‌ناپذیر است:

- ✚ شکاف فناوری در جنگ نامتقارن.
- ✚ آسیب‌پذیری سامانه‌های پدافند هوایی در برابر جنگ الکترونیکی پیشرفته.
- ✚ غافلگیری سامانه‌های پدافند در برابر موشک‌های کروز و بالستیک و پروندهای دشمن ارتفاع پائین.
- ✚ برتری هوایی دشمن.
- ✚ عدم امکان پوشش کامل پدافندی مراکز حیاتی، حساس و مهم و مراکز جمعیتی کشور به‌دلیل وسعت سرزمینی و روند رو به رشد احداث مراکز حیاتی و حساس جدید.

برابر آمار سرشماری ۱۳۷۸ تعداد شهرهای کشور ۶۰۰ و روستاها ۶۵۰۰ بوده که طبیعتاً شهرهای کشور نیازمند ۲۴۰/۰۰۰ قبضه توپ ضدهوایی و یک میلیون و دویست هزار نفر نیروی انسانی (خدمه توپها) خواهد بود که این تعداد بسیار بیشتر از کلیه نیروهای نظامی قوای مسلح کشور بوده و این در حالی است که توپهای ضدهوایی بهتنهایی نمیتوانند پدافند عامل را ایجاد نموده بلکه نیاز به موشکهای ضدهوایی، هواپیماهای جنگنده و رادارهای پیشرفته نیز خواهد بود. مهندسین، مشاوران و مدیرانی که بعضاً با نگاهی غیرکارشناسانه اجرای اقدامات پدافند غیرعامل از قبیل مکانیابی صحیح اولیه، رعایت پراکندگی، ساخت استحکامات، مقاومسازی و... را غیراقتصادی و پرهزینه می‌دانند بایستی آگاهی یابند که مجموعه چنین هزینه‌هایی بسیار کمتر از هزینه‌های محتمل زیر خواهد بود:

➤ هزینه تهیه و خرید، تأمین و پشتیبانی تسلیحات پدافند عامل که در کوتاه مدت ناممکن و در بلندمدت بهدلیل وجود محاصره‌های نظامی بعید است.

➤ هزینه توقف تولیدات و چرخه اقتصادی و تعطیلی کارخانجات.

➤ هزینه بیکاری و نگرانی کارگران و خانواده‌های ایشان و جامعه شهری.

➤ هزینه‌های کلان بازسازی مجدد تأسیسات.

➤ هزینه تلفات نیروی انسانی متخصص که بالاترین سرمایه ملی به‌شمار می‌آید.

➤ هزینه توقف خدمات رسانی به مردم و تخریب روحیه و حس فداکاری و مقاومت و وفاداری مردم.

➤ کاهش آستانه مقاومت ملی و بهم خوردن نظم اجتماعی و وحدت ملی.

➤ هزینه تهدید امنیت ملی و استقلال کشور.

۹- نظریه‌های راهبردی نشان‌دهنده اهمیت پدافند غیرعامل است و در این باره سن‌تزو می‌گوید:

«کسی که اولین ضربه را می‌زند برنده نیست، بلکه کسی که آخرین ضربه را تحمل می‌کند برنده است و

شکست‌ناپذیری مربوط به دفاع می‌باشد.»

۱۰- اهمیت پدافند غیرعامل را می‌باید از عملکرد جانوران دریافت که از شش سامانه دفاعی آن‌ها، پنج مورد غیرعامل است.

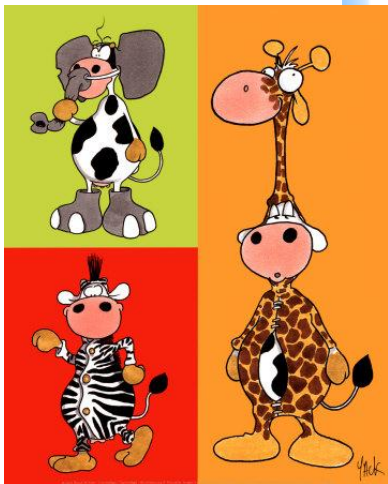
➤ استتار و پنهان‌سازی (ماهی مسطح، آفتاب‌پرست، خرس قطبی و...) Hiding and camouflage

➤ حیله و فریب (مرده نشان دادن برخی حیوانات، چشم‌های ترسناک پروانه و...) Playing dead

➤ مقاوم‌سازی (لاک‌پشت، صدف، حلزون و...) Built in armour

➤ مکان‌یابی (آشیانه در عمق زمین یا بلندی درخت یا شیار کوه و...) Location

➤ حرکت و جابجایی (جابجا نمودن نوزاد گربه‌سانان عرض احساس خط...) Escaping



جنگ و مبارزه مانند نبرد تن به تن با چنگ و دندان و نیش (دفاع عامل) Fighting

بدن انسان نیز به‌طور طبیعی حساس‌ترین اعضا را در پوشش پدافند غیرعامل قرار داده است مانند پوشش سخت جمجمه پیرامون عضو حساس مغز یا پوشش استخوانی قفسه سینه پیرامون عضو حیاتی قلب و...

اهداف قابل حفاظت در پدافند غیرعامل.

۱- مراکز حیاتی (Vital Centers) مراکزی هستند که در صورت انهدام کل یا قسمتی از آن‌ها، بحران، آسیب و صدمات جدی در نظام سیاسی- اقتصادی- ارتباطی- اجتماعی و دفاعی کشور با سطح تأثیرگذاری سراسری در کشور ایجاد شود.

۲- مراکز حساس (Critical Centers) مراکزی هستند که در صورت انهدام کل یا قسمتی از آن‌ها، بحران و صدمات قابل توجهی در سطح تأثیرگذاری منطقه‌ای تولید شود.

۳- مراکز مهم (Important Centers) مراکزی هستند که در صورت انهدام کل یا قسمتی از آن‌ها، آسیب و صدمات محدود در نظام سیاسی، مدیریتی، تولید و اقتصادی با سطح تأثیرگذاری محلی تولید شود.

راهکارها و دستاوردهای پدافند غیرعامل:

۱- ایجاد اختلال در شناسایی، کسب اطلاعات و هدفگیری دشمن از طریق:

■ مکان‌یابی اولیه (Location)، انتخاب محل مناسب برای تأسیس یک مجتمع صنعتی جدید، اساسی‌ترین عمل در جهت حفاظت موثر از آن مجموعه به‌شمار می‌آید. بدیهی است یک مرکز مهم اقتصادی نباید در کنار بزرگراه‌ها، سواحل دریا، دشت‌های مسطح و هموار باشد.



سد و نیروگاه دز علیرغم تلاش بسیار فراوان نیروی هوایی عراق در طول هشت سال دفاع مقدس بخاطر موقعیت طبیعی ممتاز خود حتی یکبار نیز هدف بمباران دشمن قرار نگرفت.

- اختفاء (Concealment)، همگون‌سازی، تغییر شکل، شبیه‌سازی، حذف شکل منظم هندسی هدف در جهت دشوار نمودن کشف و شناسائی آن به‌وسیله سامانه‌های آشکارساز و حساس دشمن.
- پوشش (Cover) پنهان‌سازی تجهیزات و تأسیسات از دید دشمن با استفاده از عوارض طبیعی مانند کوه و دره یا ابزار مصنوعی مانند دود.



- استتار (Hide out) استفاده از رنگ، تجهیزات و روش‌هایی برای ایجاد مشکل بیشتر در تشخیص هدف از راه هوا.



- تفرقه و جابجایی (Separation) گسترش، باز و پخش نمودن و تمرکززدایی نیروها، تجهیزات، تأسیسات یا فعالیت‌ها به‌منظور کاهش آسیب‌پذیری در برابر حملات هوایی دشمن و سهولت در انتقال سریع اهداف قابل‌تحرك مانند خودروها- هواپیماها- بالگردها و...
- فریب (Deception): انحراف ذهن دشمن از اهداف حقیقی و مهم به سمت اهداف کاذب و کم‌اهمیت که سبب گمراهی و غفلت او گردد مانند استفاده از ماکت‌های فریبنده.



۲- کاهش آسیب‌پذیری نقاط هدف از طریق:

- ✚ ایجاد استحکامات و سازه‌ها (Hardening)
- ✚ ساخت هرگونه حفاظی که در برابر اصابت مستقیم بمب، راکت، موشک، گلوله، توپخانه، خمپاره یا ترکش آن‌ها مقاومت نموده و مانع صدمه رسیدن به افراد، تجهیزات و تأسیسات گردد. مهندسی جدید سازه‌ها این امکان را میسر می‌سازد که استحکامات قابل‌توجهی در برابر عناصر مخرب همچون بمب و موشک ساخته شود.
- ایجاد موانع (Baffler): استفاده از دیوارهای مستحکمی که میان دو یا چند نقطه آسیب‌پذیر قرار گرفته و در صورت انهدام یکی از آن‌ها مانع برخورد ترکش به دیگری می‌شود مانند احداث دیوار میان دو مخزن بنزین در شرکت پخش فرآورده‌های نفتی.
- مقاوم‌سازی ساختمان‌ها و تأسیسات موجود (hardening): استفاده از ابزار تولید لرزه برای درک میزان مقاومت ساختمان‌ها و سپس تزریق بتن و آهن برای بالا بردن مقاومت تأسیسات در برابر بمب یا خطرات طبیعی همچون زلزله.

■ استفاده از عمق زمین (Tunelling): آسیب‌پذیری در اعماق زمین کاهش می‌یابد بدین لحاظ سنگرها را در عمق زمین احداث می‌کنند و یکی از شیوه‌های مرسوم پدافند غیرعامل در مراکز جمعیتی استفاده از تونل‌های مترو و ایستگاه‌های آن می‌باشد.

۳- کاهش اهمیت و حساسیت نقاط هدف از طریق:

■ پراکندگی (Dispersion): تمرکززدایی نیروها، تأسیسات و فعالیت‌های صنعتی به‌منظور کاهش آسیب‌پذیری به‌طوریکه در مجموع هدف واحدی را تشکیل ندهند.

■ پیش‌بینی امکانات موازی و جایگزین: استفاده از ژنراتورهای اتوماتیک، مخازن و پمپ‌های آب و امثال آن‌ها در صورت انهدام مراکز تأمین انرژی یا آب و یا آلودگی هوا امری ضروری در پدافند غیرعامل است.

۴- اقدامات عملی برای کنترل خسارت از طریق:

■ اعلام خطر (Early Warning): آگاهی بخشیدن به نیروهای خودی برای حفظ و تولید آمادگی

در برابر خطر قریب‌الوقوع تهاجم دشمن. وسایل اعلام خطر شامل رادار، دیده‌بانی بصری، آژیر، بلندگو، آگهی هشدار دهنده و حتی نورهای خاص در تاریکی شب می‌باشند.

■ آموزش و تمرین: بدهی است حفظ آمادگی نیاز به تمرین‌های مستمر داشته و بدون آن نمی‌توان به حراست از دستاوردها و حفاظت از جان خویش اندیشید به‌همین جهت لازم است شیوه بهره‌گیری از سنگر، استتار، اختفاء و ابزار دیگر مورد آموزش عملی و تمرین قرار گیرد تا در زمان نیاز با مشکل عدم آمادگی و موضوعات پیش‌بینی نشده روبه‌رو نشوند.

■ ابزار ارتباطی: لازم است سیستم‌های تأمین ارتباط محلی (الزاماً باسیم) میان سنگرهای متعدد و مراکز تصمیم‌گیری و نیروهای امدادی وجود داشته باشد تا در صورت بروز مشکل برای هر قسمت، دیگران بتوانند به‌موقع بیاری آن بخش بشتابند.

■ نیروهای امدادی: وجود نیروهای آماده‌ای چون آتش‌نشانی و اورژانس پزشکی همواره در کاهش تعداد تلفات تأثیر چشمگیری داشته و سبب ارتقاء روحیه کارکنان خواهد بود.

■ مواد غذایی و منابع انرژی و آب: در سنگرهای مدرن برای کنترل بیشتر خسارت لازم است حداقل برای مصرف یک روز افراد مواد غذایی و آب ذخیره‌سازی شود و منابع مستقل تأمین نور، افزایش یا کاهش دمای محیط وجود داشته باشد.

■ سرویس و دستشویی و سایر ملزومات نگهداری افراد در جان‌پناه برای مدتی متوسط از ضروریات کنترل خسارت و حفظ روحیه به‌شمار می‌آید.

■ ابزار مقابله با آلودگی شیمیایی و میکروبی: وجود منابع مستقل آب، روش‌های شستشو و ماسک‌های ضد گاز می‌تواند تأثیر مناسبی در کاهش خسارات ناشی از یک بمباران شیمیایی و میکروبی ایفاء نماید.



برخی از اقدامات پیشگیرانه در تهاجم شیمیایی و میکروبی عبارتند از:

- تشخیص و شناسایی.
- پوشش حفاظتی
- بکارگیری پناهگاه‌های دسته‌جمعی
- پاک‌سازی تأثیرات به‌جا مانده از سلاح‌های شیمیایی و میکروبی
- مدیریت پیامدهای ناشی از حملات شیمیایی و میکروبی نظیر مراقبت‌های بهداشتی و درمانی
- جابجائی و جایگزینی کارکنان
- اطلاع‌رسانی عمومی.

توصیه‌های پدافندی:

- ۱- اجرای موفق عملی وظایف، مسئولیت‌ها و اقدامات پدافند غیرعامل در کارخانجات و تأسیسات صنعتی نیازمند ایجاد سازمانی پایدار در سطوح مختلف ستادی و اجرائی می‌باشد. بدین‌منظور می‌توان کمیته‌هایی تحت عنوان پدافند غیرعامل با حضور افرادی از HSE، حراست و خدمات مهندسی تشکیل داد.
 - ۲- ارتقاء و آموزش، ترویج و اشاعه فرهنگ پدافند غیرعامل از مهم‌ترین امور در راستای حفظ سرمایه‌های ملی، مراکز حیاتی و حساس به‌شمار می‌رود.
 - ۳- پدافند غیرعامل محدود به ایجاد استحکامات، سازه‌های امن و پناهگاه نمی‌باشد بلکه حوزه وسیعی از علوم و اقدامات متنوعی است که می‌بایست به‌صورت یک فرآیند و سیستم منسجم و به‌هم پیوسته به خدمت گرفته شوند.
 - ۴- در قراردادهای آینده متونی لازم‌الاجرا در ارتباط با پدافند غیرعامل گنجانده شود زیرا این عمل هزینه‌های دفاعی را به‌طور چشمگیری کاهش داده و پدافند غیرعامل مؤثری پدید می‌آورد.
 - ۵- به اصول تمرکززدائی، تفرقه، جابجائی و توزیع مراکز حیاتی و حساس در کل فضای سرزمینی کشور و دوری از ساخت و ساز مجموعه‌های بزرگ و حجیم توجه خاص مبذول گردد.
 - ۶- طرح‌های مقابله با آتش‌سوزی و تعیین نوع برخورد در زمان وقوع بحران‌های عارضی از ملزومات اصل پدافند غیرعامل به‌شمار می‌رود.
 - کیفیت تهیه طرح‌های پدافند، مقابله با آتش‌سوزی و غیره در درس حفاظت فیزیکی به تفصیل آمده است. چنین طرح‌هایی برای هر مجموعه، مخصوص همان قسمت به‌شمار می‌آید، لازم به ذکر است که به‌دلیل وجود اطلاعات حساس در طرح‌های مذکور، می‌باید در مراحل تهیه، تدوین، تصویب و نگهداری آن‌ها، امنیت اطلاعات را مراعات نمود.
 - ۷- کمیته پدافند غیرعامل می‌باید شرح وظایف و مسئولیت‌های ستادی و اجرائی هر قسمت را تدوین، ابلاغ و بر حسن اجرای آن نظارت مستمر داشته باشد تا در زمان وقوع یک بحران غافلگیر نشود.
- شیوه اجرای پدافند غیرعامل در نظام مرحله‌بندی:**
- به روی هم سه مرحله زیر را در سازماندهی اقدامات پدافند غیرعامل می‌توان پیش‌بینی نمود:
- الف- مرحله اول- آماده‌سازی:
- در این مرحله تهدید وجود دارد اما آن تهدید به فعلیت نرسیده و لذا فرصت لازم برای ساماندهی به اقدامات و فعالیت‌های سازمانی وجود دارد. مهم‌ترین اموری که در مرحله آماده‌سازی صورت می‌گیرد عبارتند از:
- احداث تونل و سازه‌های مستحکم.
 - پیش‌بینی منابع در نقاط دارای پراکندگی.

- منبع‌یابی و ذخیره‌سازی مواد اولیه پایدار و فاسدشدنی.
- پیش‌بینی برق مستقل و پایدار و ایجاد زیربنای آن.
- پیش‌بینی ذخیره راهبردی سوخت.
- توسعه واحدهای کنترل خسارت‌ها.
- ساخت و نصب سامانه‌های آشکارساز و هشداردهنده‌ها.

ب- مرحله دوم- بحران:

وضعیت بحرانی، شرایطی سخت است که قبل از وقوع جنگ به‌وجود آمده اما در آن شرایط احتمال وقوع جنگ تقریباً قطعی است. مانند زمان محاصره سازی و جابجایی نیروها برای ایجاد آمادگی شرکت در جنگ. در چنین اوضاعی به اقدامات عقب‌افتاده در مرحله آماده‌سازی تسریع بخشیده و قابلیت دفاعی را گسترش می‌دهند.

ج- مرحله سوم- جنگ: در چنین حالتی همه قسمت‌ها برای اجرای طرح‌های عملیاتی و استفاده از امکانات جنبی در شرایط عملیاتی قرار می‌گیرند. از آنجا که ممکن است جنگ طولانی شده و یکسال یا بیش از آن به‌طول انجامد لازم است حالت دفاعی کامل در کارخانجات، مسیرها، منازل مسکونی، مدارس، و غیره پدیدار گردد.

